

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Samba'ta. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe síese luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!
G. Baritiu. 1838.

VII.

Cu introducerea cristianismului, se facura si in invetiatur'a publica mari prefaceri. Desi pe la inceputulu acestei ere copii crestineloru amblau inca totu la scólele pagane ale greciloru si romaniloru, dar' acést'a érá celu mai firescu efectu alu unei cause vediute de toti. Timpii erau turburati; nóu'a religiune nu prinsese inca radecini, si cá ori ce institutiune máu cata a se acredita. Mai tardiu se puse sr religiunea crestina in scóle. Ea se predá de invetiatori crestini, de bisericanii cei mai insemnati si chiar' de episcopi. Dar' pe a-tunci teologi'a facuse prè mici propasiri pentru cá profesorii crestini in predarile loru, se tréca preste marginile unui simplu catechismu. Mai apoi, (anu 410), incepura a se invetiá copii prin schituri si monastiri, pregatindu-i pentru preotia.

Ajungemu la seclulu lui Carolu celu mare. Lumea nu in desiertu i-au datu titlu de mare. Invetiatur'a publica fú obiectulu celoru mai a-lese ingrigiri ale sale, precumu fú si trebuí se fia a ori carui domnitoriu bunu, mare. Elu a fundatu episcopate si o multime de scóle. Ba ce mai multu, chiar' in curtea lui, se pusesse o scóla, si se tinea cu mari ingrigiri. Scólele cele mai principali fundate suptu densulu, erau la Turani, Paris si o multime de alte locuri insemnate ale Franciei, Italiei, Germaniei. Invetiaturile se urmau suptu inspectiunea episcopiloru, — caci societatea luá din ce in ce unu caracteriu mai religiosu. Obiectele ce se

predau in aceste scóle erau cele siepte arti libere dupa versu, ¹⁾ anume: gramatic'a, dialectic'a, geometri'a, astronomi'a, plus sacra pagine: lectur'a santei scripture. In Italia se studiá cu mare aprindere si autorii clasici, Carolu adaogi si literatur'a gréca.

Mai erau, in fine, si scóle parochiali in cari vicariulu parochiei predá copiiloru elemente din religiune. Urbile aveau scóle latine in cari se invetiá a memorisá latinesce, a face versuri. Magistrulu cu studentii, amblau prin triéra dintr'unu locu intr'altulu. Profesorii facu contractu cu elevii pe terminu de unu anu. Statulu nu-i platiá. Scólele erau instituite bisericesci. De acolo obiceiulu, ce s'au vedintu practicatu si la noi multu tempu, de a intrebuintiá pe dascali si la alte trebi bisericesci si, cá notarii publici juris canonici. Se ne aducemu aminte de betrani, se recitimu crisó-rile vechie si ne vomu convinge ca dascalii si preotii de prin satele nóstre, aveau acee-asi calitate.

Seclulu alu XV-le aduse cu sine inviarea sciintieloru in Italia. Evenimentulu acést'a avú o influintia fórte salutaria asupra invetiatureloru. Dóvada e ca Italia indata a datu lumii si viitoriulu ei pre cei mai frumosi lucriferi ai corónei sale literarie, pre Bocacio, Petrarca, Dante, Ioan de Ravena, Lorenzo de Medici. Cu tóta decadinti'a in care, totusi, se aflá scólele, barbati cá Erasmu nu incetéza d'a incuragiá prin vorbe si fapta la invetiatura si fundare de scóle. In acea epoca ordinile calugaresci cadeau si se radicau unele dupa altele. Ele -si insusise monopolulu invetiatureloru,

¹⁾ Dr. S. B. Pedagogia, MS.

predau în scólele inferióre și superióre; faceau tóte cartile scolastice, voiau se poprésca pe tóta lumea.

Numai reform'a lui Luteru și Calvinu, puse stavila acestoru cutropiri monacali.

De ne întorcemu la femei, vedemu că pentru acelu timpu, invetiatu' a loru, erá mai multu de catu neglesa. Pana și fetele principiloru nu iuvetiau alt'a de catu teologi'a sistematica, de la preoti . . . séu prin monastiri. Principii și nobilii înca nu erau mai înaintati. Ei invetiau, în asiá dísele scóle exterior es claustru, religiunea, cetirea, caligrafia, socotéla, gramatic'a și music'a. Ce putea asteptá lumea dela ómeni cu studii asiá de marginite și superficiali? Ei puteau fi fórte buni matematici, musicanti, cá și Nerone, dar' nu guvernatori de popóra.

Reform'a lui Luteru, aflarea tipografiei, au facutu în invetiature o adevérata revolutiune. Acesti aginti civilisatori au contribuitu la întroducerea unoru ideie și sisteme mai nóue; la respândirea loru, s'a usiuratu poporarisarea multoru sciintie cari din lips'a tipariului remasesera unu monopolu numai alu vr'o catoru-va; s'a înlesnit cetirea autoriloru clasici, a scrieriloru folositorie, a cartiloru scolastice.

Seclulu alu 18-le se recomanda prin propagarea facuta de sciintiele enciclopedice, cari au exercitatu o inriurare sentietória asupra pedagogiei. Sistem'a invetiaturiloru primarie, s'au dezvoltatu în acestu seclu mai cu deosebire la englesi, francesi și germani. Clasi întregi, clasi cari pana atunci remasesera în umbr'a întunericului, începu a se împartesi de lumina ce, cá o plóia bine-facatória, se respândia pe pamentu. Se cunoscea ca enciclopedistii, cá reformatori pregatiau cu o nespusa energia calea seclului XIX. Totusi, la catolici, educatiunea, continuá a fi în manele preotiloru esclusive.

Diferitele sisteme ce-si disputá conducerea invetiaturei în seclulu alu XVIII-lea sunt patru; anume :

- Scól'a pietistica,
- Scól'a umanistiloru;
- Scól'a filantropiloru, și
- Scól'a eclectică.

Principiele ce propagau aceste scóle, sunt diferite. Cadrulu unui articlu de diariu nu ne iérta a le mentiuná. Treceți dar' înainte, spre a închiaiá cu seclulu alu XVIII.

Fia-ce seclu are meritulu seu în bine séu în reu, fia punctulu de vedere din care l'ai privi ori care, fia din punctulu, literariu, etc.

Éta meritulu seclului alu XVIII, din punctulu de vedere alu pedagogiciloru :

Manifestarea dorintiei de a reformá, universitatea, polimatia și enciclopadismulu culturale intelectuale. ¹⁾

Revolutiunea francesa din 1789, a sguđuitu Europa din temeliele sale. Unu velu, o cetia, s'a redicatu depe ochii popóraloru, și ei au vediatu lumin'a; au vediatu unde-i ducea feudalismulu, jesuitismulu. O reforma radicală în organismulu celoru mai multe din staturi, saluta începutulu seclului alu XIX-le. Invetiatur'a publica nu putu se remana în urma. În adevéru, pe langa alte îmbunetáti libérale și sistematice, se introduce invetiatur'a surdo-mutilor; și infintiarea instituteloru pentru cei orbi. Scólele poporare se înmultiescu și se îndrépta; esistintia loru devine unu principiu santu pentru tóte staturile civilisate; metod'a lui Lancastru iá, de o data, o mare reputatiune. Resbelele cele lunge ale lui Napoleone, politic'a lui, dau înse invetiaturei, nu numai în Francia, ci mai în tóte staturile civilisate, mari, o turnura, unu caracteriu militariu. Natiunile se vediusera sfasiate, împartite, — de spat'a lui Napoleone, de congresulu de Viena, — cá turmele necuvintátorie; și ele începusera a se gándi seriosu, la propri'a loru conservare. Erá firescu lucru dar' cá într'unu seclu unde numai arm'a avea a otari de dreptu, popórale sesi formeze copii de mici pentru o viétia militaria. Totusi nu este de tagaduitu ca, dupa ce resunetulu armelor mai încetá, dupa ce Napoleone se relegá pe insul'a St. Elena, natiunile potura a se ocupá și de cultulu divinu alu artiloru pacii. Maretie și numeróse îmbunetáti s'au realizatu de la 1815 în scolile Franciei, Germaniei, Italiei, Prusiei, Elevantiei, Angliei, Olandei, Ungariei și chiar' Rusiei. Universitatile, colegiele, scólele normale și satesci s'au înmultitu și s'au reformatu pretuđine. Mai cu deosebire în Americ'a, Germania, Prusia și Elvetia, au facutu pasi asiá de rapedi pe cailé educatiunii, încatu astadi cu totu dreptulu stau în fruntea popóreloru, și merita a fi luate dreptu modelu, de ori ce natiune remasa în urm'a progresului comune. A însirá

¹⁾ Vedi Pedagogia de d. S. . . B. . . Ms.

aici imbunetăţirile dobândite, ar' fi a esî din modestele cadre ale unui articolu de diariu. Ne marginim numai a recomandă romaniloru nostru sistem'a prusiana, elvetiana si germana, că cele ce s'au doveditu prin speriintia ca suntu mai respandite si mai competinti a formá unu poporu mare, generosu, bravu, resbelatoriu, industriosu si activu; unu poporu gelosu de drepturile sale, mandru de chiamarea, sa mandru de rolulu ce ocupa pe pamentu. Aceste principie dara nu trebue dispreţiuite, ci luate de base in ori ce sistema noua.

I. M.

„Romanulu“.

Antropologia generala.

(Urmare.)

Famili'a semitica e cea mai insemnata intre tóte familiile, ea este poporul minuniloru si alu profetiloru, poporul din acarui senu au esitu Moise, Isaia, Christosu si altii. Judeii séu Jidovii au nasu lungu vulturiu, buse gróse, ochi mari negri.

Arabii, cari suntu vecini si ruditi cu ei, au capu frumosu ovalu, frunte esita, ochi mici, negri, cufundati, stralucitori, nasu oblu, adese ori angustu si ascutitu, obrazu palidu bresdatu, buse subtiri; dinti frumosi si cautatura seriósa. Peste totu au o marine de 5 petióre si 6 degete; corpulu loru e venosu, musculosu dar' nu-i grasu; pielea loru pèrlita de sóre e bruneta, cate-o data mai de totu négra.

Famili'a misraimica este aceea, care s'a civilisatu mai de tempuríu dupa famili'a sanscrita si semitica. Dela acésta familia au invetiatu grecii artile, care, apoi au trecut la romani, si dela acestia in urma la noi. Din acésta rasa egipténa adata atatu de insemnata au mai remasu numai Coptii, cari in diu'a de adi suntu mai asemenea sclaviloru. Limb'a loru, limb'a lui Sesostre si Ramse, s'a pierdutu si in loculu ei a pasítu cea arabica; spiritulu loru odata atatu de inventivu s'a recitu si si-a pierdutu cu totul originalitatea sa; caracterulu loru moralu s'a alteratu cu totalu, dar' insusirile loru fisice au remasu totu aceleasi. Ei au facia inflata, orechii asemenea inflata, nasu mai multu latu, buse gróse, precumu potemu vedé si in diu'a de astadi la sfínsu, si la cele mai multe figuri egiptene depinse séu taiate in piétra. Erodotu spune, ca egiptenii, pe tempulu lui aveau piele négra si peru cretiu; aceste semne se afla si la Egiptenii séu Coptii moderni.

Capulu lui Ramse taiatu in piétra s'a conservatu

bine pana in diu'a de adi, si representéza o icóna frumósa a tipului misraimicu. Faci'a are unu aeru lini-stitu si demnitosu; fruntea e ceva cam turtita, ochii stau de parte de nasu, ce e subtire lungu si inco-vaiautu; narile mari, busele gróse si esíte; anghiuirele gurei trase in susu; orechile mari si stau dreptu insusu.

Dupa cele care le díseramu despre Copti, s' ar' paré ca ei sémana la capu intru tóte cu Negrii; dar' totusi intre Negrii si Egipteni este o mare deosebire. Cuvier spune, ca elu a scrutatu strinsu mai multu de 50 de capete de mumia in deosebite coleptiuni prin Europa, dar' n'a afluat la nice unulu acele semne caractéristice, care se afla la Negrii séu Hotentoti. Denon in descriptiunea mumieloru ce le-a afluat in catacumbelile Tebej, dice: „Perulu loru erá lungu si netedu; cele mai multe capete aveau forma frumósa. Mi-aducu aminte d'o muere betrana, carea erá asiá de frumósa cá si Sibilele lui Michael Angelo!“

In coleptiunea de anticitati din Louvre in Parisu se afla óre cate portrete egiptene. Unclu din aceste te face se-ti dai o parere fórte favorítóre despre frumseti'a filoru Nilului. Si mai cu sama unulu trage asuprasi atentiunea cercetatoriloru. Este o féta tinera de 15—16 ani, cu peru cretiu, frunte lata, ochi mari negrii si gura mica. Faci'a forméza unu ovalu ascutitu; colórea e fórte deschisa, si via, ce te face se credi, ca ea a fostu d'o familia avuta, si ca numai cu trasur'a esia d'a casa, in care se poté ferí de arsi'ta sórelui africanu. Cine scie, póte ca a fostu fi'a unui rege, carea a moritu in primavér'a vietii, si pe carea parintii au lasa-t'o s'o depinga, cá se-si stempere foculu, se-si aline dorulu ei. Dupa atatia seculi ea n'a pierdutu mai nimicu din vióitiunea sa; ea se uita la noi, cá angerulu trecutulu, ce a esitu din momentu cá se predice desiértatiunea lucruriloru acestei lumi.

Lunga acésta fata nobila este alt'a, dar' d'o colóre négra inchisa, ce te face se credi ca ea a fostu d'o stare mai de diosu. Póte acestea prin nascere au fostu departate d'o lalta cá cerulu de pamentu: un'a se innecá in placeri si bucurii si se'mbetá de glori'a parintiloru si-a strabuniloru, — acea lalta se innecá in suspine si se taraiá in pulbere; — dar' éta mórtea le-a apropiatu, há le-a pusu un'a lunga alt'a. Afora de colóre, cele lalte semne fisice la capetele amenduror'a suntu chiar' totu aceleasi, astu-felu catu ti-se pare ca-su dóue sorori, dintre carii un'a e bruneta, ér' alta alba.

In partea de médiadi a Egiptului locuescu mai multe despartiaminte din acésta familia, cari déca amu voi se le numeramu si se le descriemu pe tóte amu fi pré

lungi in vorbire, ce togma nu ne permitu strimtele colóne ale acestui diurnal, caci cu-tóte ca voiamu se dámu numai unu scurtu conspectu antropologicu, vedemu totusi acumu ca articululu ese mai lungu decumu cugetamu la inceputu. — Din aceste despartiaminte mai de insemnatu suntu Suachinii de colóre mai de totu négra, peru dela natur'a cretiu si buse gróse esíte. Afora d' acestia mai de insemnatu suntu Abisinii cu ochi mari, buse gróse, dinti regulati, piele aramá.

II. Ras'a neptunica.

Pe angustínea insulei Malaca locuescu Malaii, unu poporu, ce de impreuna cu limb'a sa s'a respanditu peste nenumeratele insule ale archipelagului indicu si a' marei de médiadí. La ras'a acést'a i place se locuésca mai cu sama pe insule si pe maluri; togma cá unele paseri, nu vine nici ea nici odata in laintrulu tieriloru séu pe unu contienutu mai mare. Ei si-petrecu viéti'a mai totu pe luntri si se nutrescu numai cu pesci. Suntu de statura de midílocu; colóre cá de brontia séu arama; perulu lungu si negru; faci'a ovala, frunte angusta, turtita de laturi; anghiulu din laintru alu ochiului e mai diosu cá celu din afora; nasulu prominentu; dintii piedísi, busele mai multu subtíri decatu gróse, barb'a tiepósa si mica, corpulu musculosu si robustu.

De acésta rasa se tienu indigenii din Tahiti, din Selandia-nóua din insul'a Ombay si din insulele Sandwichs. Atatu in formatiunea naturala a acestoru popóra, catu si in limb'a loru domnesce o asemenare minunata. Cooc spune, ca locuicrii din Tahiti, candu au venitu pentru antai'a-si data in Selandia-nóua, pricepea fora nici o greutate limb'a acestei tieri, si togma asiá se templa si cu unu Malaiu care merge la Tahiti.

III. Ras'a mongolica.

Ras'a mongolica s'a estinsu mai preste tóta Asia; ea cuprinde o parte mare din Siberi'a, Turchestanu, Cabulu, din provinci'a Casimiru, Nepal, Tibetu, China, din imperulu birmanu, din peninsula Malaca, Corea si Mangiura.

Ochii acestei rase suntu mai multu séu mai pucinu negri; fruntea e lata, turtita; genele suntu mai intinse de catu la noi, si nu se deschidu asiá tare, si astufelu acoperu tare ochii ce suntu oblicu crepati; falcile suntu esíte tare, pe candu la recii Gcei vechi nu se vedu de locu.

Mongolii totu de un'a au fostu renumiti pentru eroismulu loru, dar' totu odata si infioratori pentru cru-

dímea ce o e serciau in batai. Ei suntu fórté destri in manuarea arcului si a lancei, calareti bun, totu deuna parati spre atacu si retragere, audaci si totu odata induratori (suferitori, luptatori); prin tóte acestea au facutu Mongolii se se infióre si se se mire lumea de ei. Chiar' si Gotii cu care nu se mai poté mesurá nice unu poporu, trebuira se jaca tempu indelungatu sub jugulu acestoru cuceritori fiorosi. Form'a loru cea monstruósa, moravurile cele selbatice, misicarile loru cele curióse au datu ocaziune la mii de naratiuni fabulóse despre originea loru.

Atila, carele se numea pe sine „flagelulu (sbiciulu) lui domnedieu“ inca as fotu din acésta rasa.

Limbile mongolice suntu tóte monosilabice, va se dica, cuvintele din care costau ele nu au mai multu d'o silaba, pentru aceea nice se potu schimbá (delciná, comperá si conjugá) de locu.

De viti'a mongolica se tienu Calmucii, Chinesii, Chinesii din Conchina s. a. De acestia se mai tienu si Ungurii, o amestecatura de Huni, Avari si Turci. Limb'a loru e rudita séu mai adeveratu din limbile totoruru natiuniloru, si are unu numeru mare de cuvinte din limb'a chinea, tibetana si mangiua.

Faci'a Calmuciloru forméza unu cuadrangulu; gur'a mare, petiórele scurte, partea deinderetu a capului fórté mare. Ei suntu capaci d'o intielegintia mai inalta, há chiar' si de arti. Teodoru Ivanovicu unu incisoru si pictoru insemnatu a fostu Calmucu. Faci'a lui avea tóte semnele proprie rasei mongolice; frunte bagata inlaintru, falci esíte, sprencene fórté inalte, ochi mici, nasu grosu.

Chinesii au medulare proportiunate, capu mai cá conulu, facia lata si rotunda, ochi piedisi, sprencene subtíri si nalte, gene gróse inflata, mai fora peri, nasu micu latu, d'asupra turtitu, barb'a cresce in forma de tufe dese.

Eschimosii, Samojedii, Camciadalii si Grönlandii forméza alu doilea ramu alu vitiei mongolice, séu famili'a hiperboreica, cu tóte ca ideomele loru suntu polisilabice.

Eschimosii au mai totu acelesi trásuri cá Calmucii, numai faci'a peste totu e mai rotunda si gur'a mai mica. E de miratu ca la ambele fisionomii dela in-cretitur'a geneloru pana la arculu sprenceneloru este o distantia egala.

La Samojedi capulu e binisioru regulatu. Fruntea e bine desvoltata; perulu lungu si netedu; gur'a, falcile si nasulu suntu formate mai frumosu cá la cei alalti. Dar' acésta armonía a faciei o strica cautatur'a

cea selbatica si perfida, caci ochiloru suntu mai de diumetate ascunsi sub sprencene.

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Sibiú 23. Octobre. Hermannstädter Zeitung din 18. ale curentei aduce scirea ca d. Dr. Pavelu Vasiciu e reactivatu la consiliaru de scólele gr. orient.

Deva, 20. Augustu 1862. *)

Domnule Redactoru! Ve promisesemu in o epistola mai de deunadi ca voiu impartasi ceva despre conferinti'a ce o va tiené intieleginti'a romana din comitatulu Hunedórei in Deva in 19 ale curentei in caus'a scolara.

La convocarea séu mai dreptu provocarea d. Iude supremu Georgiu Filipu se si aduná intieleginti'a pe diu'a numita. Numerulu adunatu erá cam micu, pen-truca preste totu intielegintinti'a acestui comitatu nu este mare.

Domnulu meu, mai nainte d'a trece la afacerile acestei conferintie, permite-mi cateva cuvinte.

Invetiamentulu, scólele populari suntu astadi la pórale culte, dintre cari, cá se numescu vr'unulu, la poporulu germanu d. e., in stadiulu reformeloru si-a transitiunii. Simptómele de óre cari reforme, ce s'au aratatu si la noi pe ici pe cóle, s'au denuntiatu de fanatismu, d'o ideea ratecita, d'o stravagantia a unoru Don-Jeani de moda, a unoru ómeni ce voru se strice minunatele institutiuni vechi! eredité dela mosiu Adamu si confirmate d' atatea sute de parinti, — se le strice, dicu, cá in urma se nu mai póta face nici de cele vechie nici de cele nóue. Dá, asiá botéza unii din cutare casta pre toti aceia, cari voru se-se mai smulga din noroiulu legeri vechi, si se s'acatie si ei de nu d' alta, barem de cód'a seclului luminiloru si alu progresului, intielegu pe campulu invetiamentului. Pe candu unii dicu astu-flu, si se opunu la tóte innoirile, altii pe d' alta parte s' aduna, se consultéza, se frementa cum aru poté aflá unu midilocu, unu drumu pe care se progreseze si la noi invetiamentulu, scólele populare. Ei! apoi déca s'aduna, déca se consultéza pentru alte midilóce, ce va se dica, ce va se insemneze acést'a altu ceva, decatu aceea: ca densii nu suntu in destuliti cu institutiunile vechi, ca nu voru se le mai sustiena,—ca institutiunile, ca intogmirile, ca spiritulu de pan' acumu alu invetiamentului, alu scóle-

loru populare: nu suntu mai multu d' ajunsu, nu suntu corespundietóre cerentieloru presentului, in scurtu, ca face lipsa o nóua intogmire, o reformare. Apoi candu e vorb'a d'o reforma, prin urmare de statorirea unoru principie nóue, atunci totu insulu d' acarui piele se tractéza, are dreptu, bá este datoriu se-si dee parerile sale. Asiá dara se nu-mi iee nime in nume de reu déca voiu se-mi dau si eu parerile mele despre afacerile conferintiei amintite.

Cestiunea de care avea se se ocupe acésta conferintia erá grava, si cu atalu mai vertosu, ca prèpucini si-au batu capulu pan' acumu cu solutiunea ei. — Ceea ce-o facea si mai grava, erá reulu plamaditu de seculi, dar' ocieritu cu totulu numai de unu dieceniu: Confesiunea! ce cá o chimera se lungesce astadi in drumulu prosperarii nóstre.

Eu nuscuiu dieu, se esclamu: machnitus'a sufletulu meu pana la mórté! séu se me consoltusi cu sperarea, ca din ratecirea presenta ne va scóte lumin'a venitorului. — Se trecemu dar' la afacerile conferintii.

Fú vorb'a despre caracterulu scóleloru, care fora multe ceremonii si vorbe, se fipsá se fia confesiunалу. Cum? si de ce astu-felu? Vei scí dlu meu, togma asiá de bine ca n'ai fostu de facia, cá si mine cáre avuui nefericirea, séu nuscuiu cumu se mai dicu, a luá parte la acea conferintia. Dup' acést'a veni vorb'a: du-pace principu se se redice scólele? Si d. protopopu neunitu alu Hatiegului Ioane! Ratiu, pasí inainte cu principulu maioritatii. Unii voiau se scie ca dóra acést'a ar' fi principulu proportiunii numerice, va se d'ca nu tatalu, dar' fiulu care mai ca nu e mai bunu si mai frumosu decatu tatalu. Unu altu principu lu-propuse d. protopopu unitu alu Secarembului Beniaminu Densusianu, adeca principulu jertfirei imprumutate. Dupa care singuru, statoritu fiindu caracterulu confesiunалу, aru poté romanii acestui comitatu, precumu si a altoru comitate, uniti si neuniti se-si redice impruna scóle centrale, fora cá se se indigneze si nedreptatiésca unii séu altii.

Cata-i drag'a dí de véra se desbatú la aceste principii, si candu fú in urma, se se intieléga óre cumu si cumu, d. protopopu I. Ratiu nu voi se se intieléga chiar' nice despre principulu propusu si aperatu de dsa.

Si astu-felu se aléséra cu nul'a din totu lucrulu. Dar' nu, s'a facutu totusi ceva, si pare-mi-se chiar' aceea ce trebuia se faca la inceputu, fora d'a-si mai bate gur'a indesiertu, — Ce s'a facutu?

*) Rogamu indulginti'a dlui corespundiate déca, din imbuldirea materialului, amu intardiatu cu publicarea strimabilei sale corespundintie.

S'a alesu unu comitetu de siepte membrii din ambe confesiunile, din cleru si mireni, cari se elaboreze unu proieptu pentru redicarea de scóle centrale, care apoi se-lu propuna la cea mai d' aprópe adunare, ce se va convocá spre acestu scopu. Totu odata s'a decisu se se tramita comisiuni pe sate cá se conscrie dela poporulu romanu oblegatiunile imprumutului de statu si alte midilóce, ce aru poté incurge pentru redicarea de scóle centrale normale, cá astu-felu la adunarea a dóu'a se scie si midilócele de cari au a dispune.

In aceste conferintie a mai fostu verb'a, si inca la inceputu, ca nu s'ar' poté pune óre scólele sub aripile Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu; ér' dlu protopopu Ratiu reflectá ca Asociatiunea nóstra nu se póte amestecá in trebile scolare precumu nu se amesteca nici alte Asociatiuni d'ale Unguriloru si Sasiloru. Este óre Asociatiunea nótra cá Asociatiunile Sasiloru si ale Unguriloru séu bá? Nu e loculu a decide aici. *)

Si cu acést'a d. presiedinte alu conferintii Georgiu Filipu incheiá conferintia, esprimendu-si multiemirea catra cei cari au luat parte la acésta conferintia, dar' esprimendu-si totu d' odata si parerea de reu ca n'au potutu face mai multu, si nu s'au potutu intielege mai bine.

Sperezu ca energi'a dlui jude supremu G. Filipu dovedita pan' acumu, nu se va recí pentru greutatile si desgustarile ce le intimpina de multeori in cestiunea scolara,—sperezu mai in colo, ca aceia, cari acum —dupace si-au capetatu bucatur'a dupa care au stauratu,—si-dau p'o dunga, si nici ca le mai pasa, sperezu, dicu, ca aceia se voru mai întórce catulusi catu la calea a-deverului.

Éta, domnulu meu, acést'a-i totu ce erá se-ti scriu despre acést'a conferintia.

Mie-mi vine se asémenu acésta conferintia cu caletori'a aceluia, care pornindu nóptea din unu locu, a amblatu, a mersu, s'a trepedatu catu e nóptea de lunga, si candu a fostu demanétia s'a pomenitu éra acolo de unde plecase. Intru adevéru sublima ideea si demna de autorulu ei, carele ocupa locu in triad'a geniiloru lumei! Adevérata ide'a pentru cari caletorescu prin nóptea. . . .

Permitetimi dlu meu, se-mi dau si eu acumu parerile individuale despre afacerile acestei conferintie.

Intrebu dara: déca s'a fostu statoritu din inceputu caracterulu confesiunalu, mai potea óre d. protopopu I. Ratiu propune cu ratiunabilitate principiulu maioritatii? Eu credu ca nu, si acést'a a fostu dupa mine, curata ratecire. Principulu acést'a si cu caracterulu confesiunalu suntu cu totul discordante si opuse. D. Ratiu dá cu o mana si iá cu ceaa lalta, dá totu cu caracterulu confesiunalu si apoi iá totu séu mai totu cu principiulu maioritatii séu alu proportiunii numerice.

O confesiune eschide si nu suferé nici o influintia, nici o usurpare, nici o restrangere in drepturile sale din partea altei confesiuni. Acést'a e adevéru, si nu-mi va negá nici d. Ratiu. Candu este statoritu odata caracterulu confesiunalu, se intielege de sine, ca si scólele trebec se fia separate d' olalta, séu candu aru fi chiar' si intr' unite, candu copii de ambe confesiunile aru amblá la aceeasi scóla confesiunala, se intielege de sine ca si atunci numai partea aceea este dominanta si influitóre, dupa a carei confesiune s'a botesatu scól'a, —dar apoi in casulu acést'a nu mai pote fi vorba de caracterulu confesiunalu —, ér' ceaa lalta e numai *miseria plebs contribuens*. Dar' se ne convingemu de plinu. Se punemu, ca cineva dice catra lucuitorii din comitatulu Hunedórei: voi trebec se treceti prin focu, prin apa si se ve faceti scóle, dar' scólele, dati bine orechia, trebec se fia confesiunale. Adunati bani si mi-i dati incóce, ca eu me voiu ingrigí si voiu face scóle. Bietii ómeni arunca man'a pre unde potu, si aduna o suma frumusica si i dau in man'a aceluia. Acel'a ia banii si apoi mai adauge: scólele vi le voi redicá, dar' dupa maioritate, adeca sub nutaele acelor'a, cari voru fi mai multi: uniti séu neuniti? In comitatulu Hunedórei maioritatea e neunita, asiá dara scólele voru fi a neunitiloru, ér' unitii se mérga se invetie in scólele neunitiloru, déca vreu. Éta dara cumu si-dau in capete: caracterulu confesiunalu cu principiulu maioritatii. Amendóue d'odata nu potu se traiesca, ei unulu trebec se móra pentrucá se traiesca celu alaltu. Dupa principiulu proportiunii numerice luat dupe cercuri, dupa cumu erá verb'a, unitii capetau numai o scóla centrala, in Valea Hatiegului. De aici se vede ca in comitatulu Hunedórei neunitii fiindu in maioritate voru se inghita pre uniti, cari sunt in minoritate; precum d'alta parte scimu securu, ca pela Lapsiulu ungur. fiindu unitii in maioritate voru se inghita pe neuniti cari suntu in minoritate. Éi! apoi pe cali d' acestea unde vremu noi s'ajungemu, in pedurile selbatice ale Americi, séu in umbrele Siberie?!

*) Vedi despre acésta cestiune articululu intitulatu „Oserbatiuni la „Invoirea fundamentala“ a reuniunei pentru infintiarea de scoli in comit. Dobocei.“ Amic. Scólei numer. trecut. R.

Vedemu dara ca principiulu maioritatii propusu de d. protopopu I. Ratiu, nu are ochi se véda caracterulu confesionalu, nu se póte uní nici decum cu elu. Ei! apoi ce principu s'ar' poté uní cu caracterulu confesionalu, séu mai adevératu, pe ce cale aru poté se se ajute între sine si unitii si neunitii intru infintiarea si radicarea de scóle? Pentruca ast'a e întrebarea, cá toti cu poterí intr' unite se - si redice catu mai curundu si catu mai bune scóle, dar' fora se-se angusteze drepturile unuia séu ale altuia. Dupa ce s'a statoritu odata caracterulu confesionalu, dupace drepturile (déca potemu dice inca astu-felu) fia-carei confesiuni au remasu neatinse si nerestrinse, dupace n'a sacrificatu nici un'a nici alt'a din drepturile sale pentru binele toturoru: dupa mine, alt'a cale nu mai este, decatu aceea, ca déca n'au sacrificatu din drepturi se sacrifice celu pucinu din midilócele sale materiale, se se ajute unii pe altii cu materia. Si éta acest'a este principiulu jertfirii imprumutate propusu de domnulu protopopu alu Sacarembului Beniaminu Densusianu. Unu singuru principu asociabilu cu caracterulu confesionalu, dupa care ajutorandu-se imprumutatu, unitii si neunitii, potu se - si redice scóle centrale de cate au lipsa, respective pe cate midilóce voru avé, luate in comunu.

Întrebu mai in colo: óre déca ar' fi luatu acésta conferintia in consideratiune „Actele de Reuniune pentru infiintiarea de scoli in comit. Dobocci“ si mai cu sama „Invoirea fundamentala“ din acele acte,— întrebu, dícu, óre fire-ar' fi fostu lipsa se-si mai piérda tempulu cu fipsarea caracterulu scóleloru si cu a principulu, dupa care ar' fi a se redica scólele centrale? Eu, dupa catu am petrunsu spirítulu acelei „Invoiri fundamentale“ credu ca tóte aceste debateri au fostu si erau de prisosu, déca acceptá si conferinti'a acést'a ide'a salutara a Doboceniloru, nu dícu ca togma asiá dupa cumu au croit'o densii, caci se mai potu face modificátiuni si chiar' perfectiunari.

Intru adevéru a fostu vorb'a de actele Doboceniloru, dar' se-mi ierte déca le spunu verde la cei ce au vorbitu despre ele, ca din vorbe am vedíutu ca nu-le pricepu, séu póte n'au vrutu se le pricepa.

Tóta sperarea si mangaiarea mi-o punu in comitetulu alesu pentru elaborarea unu proiectu pentru redicarea de scóle centrale in acestu comitatu. Credu ca acelu comitetu se va tiené mai pre susu de tóte înterele meschine, si va avé in aintea ochiloru singuru salutea publica.

Éta, d-lu mieu, am scrisu cam pe fug'a, catu nici n'amu cugetatu candu am luatú condeielu a mana; — primescele cu binevoíntia si fiti securi de consideratiunea ce ve portu. Unu calatoriu.

Ordinatiuni.

Instructiune

pentru invetiatorii din scólele normale si capitale de religi'a ortodoxa reseríténa, de sub inspectiunea suprema scólara a bisericeii ortodoxe resaríténe din marele principatu alu Ardealului.

Nr. sc. 45.

Prea-cinstitiloru parinti protopopi si administratori protopopesci!

Cunósceti si singuri prea-cinstitiloru parinti! grautatea, ce vi s'au impusu prin hotarirea soborului eparhialu din anulu 1850 sub §-fu 17., candu vi s'au incredintiatu inspectoratele scolare din protopopiatele respective. Cunósceti si pedecele, care pe terenulu innaintarei culturai nationale le intimpinati mai in tóte dilele.

Cunósceti si aceea, ca chiamarei vóstre scolare poteti corespunde numai prelanga abnegarea întereselor proprii, si prin sacrificiuri.

Óre chiamarea mea inspectorala suprema scólara este mai usióra?

Déca eu nu m'amu descúragiatu de greutatele si neplacerile, ce me intimpina din partea acestui ramu alu chiamarei mele, si remanu credinciosu devisei mele: „innainte“; atunci faceti si preacinstiele vóstre asiá; nu ve spariati de greutati, ci cu barbatia dovedita pasiti innainte pe terenulu coltiuros, oblití-lu, cultivatí-lu, caci va rodí frupte nobile, frupte de luminaera fratiloru si fiiloru nostri de unu sange si de o religia!

Eu asiá credu, ca cele mai mari greutati le-ámu invinsu, caci posedemu tipografi'a diecesana, si neamu ingrijitu pentru cartile trebuincióse scolare, si care ne mai lipsescu, curundu le vomu avé; caci numarulu scóleloru in eparchi'a nóstra se sue la 600, si asiá masin'a trebei scolare, si prin ea a culturai si a luminaerei nationale, religióse si morale o amu pusu in misícare si activitate, si ne - a remasu inca acea indatorire, cá se aducemu masin'a trebei scolare si culturai nationale la o stare totu mai perfecta.

Si tocma acésta impregiarare m'a indemnatu pre mine a compune, si a scrie dupa modelulu adoptatu de catra tóte jurisdicitiunile supreme scólari din lumea cultivata alaturat'a aci instructiune pentru invetiatorii nostri din scólele nóstre normale si capitale, cá asiá invetiatorii se póta duce cu speriu mai bunu chiamarea lor, si a reversá intr'o masura mai mare radiele luminaerei nationale.

Deci acést'a inpartasínduva, credu tare, prea cinstiele vóstre cá inspectori tractuali de scóle veti imbratisiá acésta a mea ingrigire pentru innaintarea trebei nóstre scolare amesuratu valórei ei, ce o are in sine ins'asi, si veti staruí, cá atatu directorii locali de scóle,

catu si toti invetiatorii nostrii se si o procure, si s' o invetie de rostu, si dupa povetiele espuse intrinsa se se pórte.

De aceea bine veti face, déca veti conchiemá pre invetiatorii tractuali, spuindule cu acelu privilegiu, ca pe vacantiele anului viitoriu voiu trimite cu ajutoriulu lui D-dieu comisari scolari in eparchia, carii voru aduná pre invetiatorii dintr'unu protopopiatu, si voru tiné cu densii conferintie si esamene din acésta instructiune, si ca dorescu, ca comisarii mei se-mi raporteze cele de lauda despre invetiatorii nostri, ca adeca si devis'a loru este „innainte“, si ca acést'a o dovedescu in fapta.

Sibiiu, 17. Septmbrie 1862.

Andrieu, m. p.
episcopu.

Literatura.

Geometria elementara, tractata intr' unu modu practicu, conformu programului elasiloru primarie, spre usulu clasei IV. de Georgiu Eustasiu (Ciscanili), profesorulu de acésta clasa in capitala. Bucuresci, tipografi'a colegiului nationale. 1860.

Esté o carticica nu pré volumenósa 80 pagine, insa lucrata in modulu celu mai corespundietoriu. E tiparita cu litere, in stilu curatu, cu terminii cei mai nimeriti. Figurile trebuitóre (170 la numeru) sunt litografate frumosu la finea manualului pe 11 facie. La noi in Austri'a, unde spre o mare rusine a nóstra mai ca nu existe inca carte de geometria tiparita, si totusi studiulu acest'a se propune in atate institute nationale, ar' fi de doritu latirea in numeru mare a carticelei amintite, mai vertosu candu acum asemene carti se potu trage cu tóta inlesnirea pe calea ce de atate ori o aratamu prin fói'a nóstra. Cósta 58 cruceri in Sibiiu. (Vá urmá)

Din „**Tesaurulu de monumente istorice**“ redigiatu de D. A. Papiu Harianu primiramu si fascior'a a patr'a de cuprinsulu acest'a:

1. Gramatic'a lui Sincai, si epistul'a lui catra I. de Lipszky. (Prefatiunea gramaticii lui Sincai, si epistul'a calra Lipszky, reproducu in limb'a originala. — Cre-diulu din catechismulu romanescu, tiparitu in Roma la 1677, cu litere latine de Vito Pilutio).

2. Ioane Biseliu.

3. Biselii Michael Walachiae Waywoda (Michai, domnulu tierii romaesci de I. Biseliu).

Nu incetamu d'a provocá si d' asta data pe publiculu romanu la spriginirea acestui intru adeveru „**Tesauru**.“

Pretiuulu e pe anu 14 florini; pe $\frac{1}{2}$ anu 7 fi. v. a. si se potu tramite si in bancu-note.

Abonamentulu are d'a se tramite d'a dreptulu la Redactorulu la Bucuresci in Batiste, strata Gratieloru, cas'a d-ei Bucsiencescu.

Tenerulu. *)

Ajunge-oru díle triste la ori-ce omu in lume,
Ajungei-voru necasuri, ajunge superari;
Purá-va fia - care de spini pe capu cunune
Gustá-va din pocalulu cu chinu si cu doreri!

Dar' candu pre-o frunte juna — sórele resare
Candu pulsulu bate ageru de sange saturatu:
Pré desu atuncia omulu cumpetu, tactu nu are
Ah! elu inca june, nu póte fi barbatu!

Lui foculu aurorei toti muntii-i auresce,
Si cugetulu-lui sbóra la stele, nu la nuoru —;
Atunci cá fluturulu lumin'a ce-ocollese,
Asiá si elu alérge orbisiu la alu seu doru.

Cadu inse riulu ageru, ce izvoresce 'n culme,
Vá trece la campie latindu-si matc'a s'a:
Mai linu i vá fi cursulu, mai linu a lui unde,
Atuncia melancholicu cararea-si vá urmá.

Betranulu.

Asi mori cum santulu sóre	Asi mori cum ró'a pere,
Depe ceriulu azuriu	Cum cristalulu stralucitu
Se topesce intr'o mare	Depre rose usiurele
De-eteru dulce purpuriu.	D' aurora s'a sorbitu.
Asi mori cum steó'a-apune	Asi mori cum se resórbé
Finindu cursulu seu celu linu,	Tonulu dulce 'n acelu sinu,
Cu splendóre plina vine	Ce din armonióse corde
Ea 'n alu ceriului blandu sinu.	Elu creá cu-aduncu supsinu! —
Asi mori cum se rispica	Nici cá sóre, nici cá steó'a
Dulcea-aróma dintre flori,	Omule tu poti se mori.
Cu zefrulu se-aridica	Nici cá-arom'a, nici cá ro'a
Susu la ceriuri preste nuori.	Se te-aridicii preste nuori!

Anim'a ta-i destinata

A te rumpe in bucati

Si viéti'a ti-e curmata

Suferi candu nu mai poti! —

Vien'a, 1. Octomvrie 1862.

(Unu diletantu.)

*) In aceste dóne poesióre formóse se pare a fi cugetatu dlu „Diletantu“ la optimismu (Tenerulu) si pesimismu (Betranulu), si debue se marturisimu ca a depinsu aceste dóne estreme cu maestria. Ideille cele profunde, si stilulu celu de totu poeticu petrundu anim'a cetitoriului; si uniculu nostru doru aru fi numai cá domnulu „Diletantu“ se tréca cu incercarile sale poetice preste diletantismu! Acést'a o dorimu cu atata mai vertosu, cu catu speramu ca un'a critica sanatósa vá condemná adi — mane precu d'a de scribenti, ce figuréza astadi sub nume de poeti, la un'a pusetiune mai inferióra cá orice diletantismu!

Red.

Responsuri.

L. P. Pest'a. Amic. Scólei se espedéza regulatu, prin urmare si numerii D'Tale s'au tramisu totdeun'a. Cercetati la posta; caci nu totdeun'a de catari se perde cate unu numeru este de vina expeditur'a.